

ἀθυμεῖ ὅτι μέχρι τοῦδε ἡ θρησκεία μας ἐπέφερε τόσον ὀλιγωτέραν βελτίωσιν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων παρ' ὅσην ἦτον εὐλογον νὰ ἐλπίζωμεν. Κατὰ βάθος δὲ ὀφείλει ἕκαστος ἡμῶν νὰ σκεφθῆ, πόσον διπλασίως ἔνοχος κατανατᾷ ὁ Χριστιανός, ὁ ὧν εἰς τρόπον ὥστε νὰ κακολογῆται ἡ θρησκεία του, καὶ ὅστις οὕτω ὄχι μόνον ἐπανίσταται κατὰ τοῦ Κυρίου του, ἀλλὰ φέρει καὶ ἄλλους ν' ἀποβάλλωσιν αὐτόν. Ἄλλ' ἔταν ἡ κακὴ ζωὴ τοσοῦτων Χριστιανῶν προτείνεται ὡς ἐνστασις κατὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ ἐρωτῶν, ἂν τοῦτο δὲν ἀποδεικνύῃ πόσον εἶναι ἀπίθανον ὅτι ἄνθρωπος ἐπενόησε τοιαύτην θρησκείαν. Ὑπόθεσις ὅτι οἱ ἀγροὶ τόπου τινός, ἐπιμελῶς ἀροτρευόμενοι καὶ βοτανιζόμενοι, σπείρονται μὲ σῖτον, καὶ ὅμως χόρτα καὶ ἀκάνθας ἐκφύουσι, τὰ ὅποια καὶ πνίγουν τὸν σῖτον, ἐὰν κατ' ἐπανάληψιν δὲν ἀφαιρεθῶσιν· εἰς τοιοῦτους ἀγροὺς ἐμπορεῖς νὰ πιστεύσῃς ὅτι ὁ σῖτος ἤθελε βλαστάνειν αὐτομάτως· ὄχι βέβαια· ἀλλ' ἤθελες συμπεράνειν ὅτι, ἂν ἡ γῆ ἀφίνετο ἀκαλλιέργητος, ἤθελε γεννήσειν χόρτα καὶ ἀκάνθας, οὐδόλως δὲ σῖτον. Ὡσαύτως, καὶ ὅποταν βλέπῃ τις τὸν φυσικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων τοσοῦτον ἐναντίον εἰς τὸν καθαρὸν, καὶ γενναῖον, καὶ φιλάγαθον, καὶ συγχωρητικὸν χαρακτῆρα τοῦ Εὐαγγελίου, ὥστε καὶ μετὰ τὴν παραδοχὴν τοῦτου νὰ ἦναι ἡ ζωὴ τῶν ἀντίθετος εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν ἀρετὴν, δὲν ἐμπορεῖ βέβαια νὰ τὸ κρίνῃ πιθανὸν ὅτι ὄν τοιοῦτον ὁποῖος ὁ ἄνθρωπος ἐπενόησε θρησκείαν τοιαύτην ὅποια ἡ Χριστιανικὴ.

Ἴδου καὶ ἄλλο παράδειγμα· προβάλλουσί τινες κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ὅτι δὲν ἐξηπλώθη καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην. Ἐπαγγέλλεται ὅτι σκοπὸν ἔχει νὰ φωτίσῃ καὶ νὰ βελτιώσῃ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· καὶ ὅμως, ἕστερον ἀπὸ γυλίους ὀκτακοσίους χρόνους, μένει ἀκόμη μεγίστη μερὶς τῶν ἀνθρώπων, αὐτὸν μὴ παραδεχθεῖσα. Ὅλα τῶντι τὰ πλεον πεπολιτισμένα ἔθνη πρσβεύουσι τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν· ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ πολλὰ ἑκατομύρια εἰσ' εἰ μὴ ἐπιστραφέντα· τῆς θρησκείας δὲ ἡ πρόοδος μεταξὺ τούτων φαίνεται βραδυτάτη. Τοῦτο ἐμπορεῖ μὲν νὰ φαίνεται παράδοξον καὶ δυσεξήγητον· ἀλλὰ τουλάχιστον δεικνύει ὅτι ἀνθρώπινα φιλῶς μέσα δὲν ἐθεμελίωσαν οὔτε διέδωκαν καταρχὰς τὸν Χριστιανισμόν. Τὰ ἔθνη ὅσα ἄτῳρα πρσβεύουν αὐτὸν εἶναι πολλὴ δυνατώτερα καὶ εἰδημονέστερα καὶ ἐμπειρότερα εἰς ὅλας τὰς βιωτικὰς τέχνας παρὰ τὸ λοιπὸν μέρος τῆς ἀνθρωπότητος· καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἀποστέλλωσι πολλοὺς θρασυτέρους καὶ ζηλωτὰς ἱεροδιδασκάλους, ἡ θρησκεία ὀλιγότερον προοδεύει εἰς μίαν ἑκατομταετηρίδα παρ' ὅσον εἰς ὀλίγα ἔτη, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐκέρυξαν αὐτὴν ὀλίγοι τινὲς Ἰουδαῖοι χωρικοὶ καὶ ἀλιεῖς, ἅπαντας σχεδὸν τοὺς πλουσίους, καὶ δυνατοὺς, καὶ σοφοὺς ἐναντίους αὐτῶν ἔχοντες. Ὅθεν εὐλόγως ἐμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἶχον ἐκεῖνοι πλεονέκτημά τι, τοῦ ὁποῖου ἡμεῖς στερούμεθα· τοῦτο δὲ ἦτον αἱ θαυματουργικαὶ δυνάμεις.

Προτείνεται δὲ καὶ ἄλλη τις ἀντιλογία, ὅτι αἱ ἱεραὶ μας βίβλοι δὲν δίδουσι πλήρη τινὰ καὶ σαφῆ ἀποκάλυψιν διαφόρων ἀξιολόγων καὶ περιέργων πραγμάτων· λόγου χάριν, βραχύτατα ἱστοροῦσι περὶ τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας, περὶ τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, περὶ τῶν ἀγγέλων, καὶ, τὸ κυριώτερον, δὲν εὐρίσκομεν εἰς αὐτὰς πλήρη καὶ ἰδιαιτέραν τινὰ περιγραφὴν τῆς μελλούσης καταστάσεως, καὶ τοῦ βίου τὸν ὁποῖον διάγουσιν ἐν οὐρανοῖς οἱ μακάριοι. Ταῦτα πάντα, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖον, εἶναι περιέργου καὶ ἀξιολογοῦ ὑποθέσεις· καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν φθάνει ποτὲ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν τοιούτων, φαίνεται εἰς πολλοὺς παραδοξότατον πῶς βίβλοι, θεῖαν ἀποκάλυψιν ἐπαγγελλλόμεναι ὅτι περιέχουν, νὰ ὁμιλῶσι μὲ τοσαύτην συντομίαν, καὶ ν' ἀφίνωσιν ἀθεράπευτον τοιαύτην φυσικὴν περιέργειαν.

Εὐκόλως δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ τὴν δυσκολίαν ταύτην λέγων, ὅτι εἰς ἀποκάλυψιν μὲν ἐκ Θεοῦ ἐρχομένην ἦτο φυσικώτατον νὰ ἐλλείπῃ πᾶν τὸ πρὸς εὐχαρίστησιν ἀπλῶς τῆς περιεργείας· εἰς πλαστὴν δ' ἀποκάλυψιν, ὑπ' ἀνθρώπων ἐπινοηθεῖσαν, τοῦναντίον ἤθελεν εὐρεθῆναι. Ὁ πλάνος ἤθελε μ' ὅλην τὴν λεκτικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ μερισσὴν λεπτομέρειαν περιγράψῃν τὰ τῆς μελλούσης καταστάσεως, καὶ τὰ περὶ ἀγαθῶν καὶ πονηρῶν ἀγγέλων, καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ ὅσα θεραπεύουσι τοῦ ἀνθρώπου τὴν περιέργειαν. Ὁ δ' ἐνθουσιαστής, ὁ ἐκλαμβάνων ὡς θεῖας ἀποκαλύψεις τὰ ὄνειρα καὶ τὰς φαντασίας του, ἤθελε μᾶς φλυαρήσειν πάμπολλα περὶ τοῦ ἁοράτου κόσμου, ἐπειδὴ περὶ τούτων μάλιστα παραλογοῦν αἱ ἀσθενημένοι φαντασίαι.

Ὅθεν, καὶ ἂν δὲν ἐμπορῆς νὰ ἐνοήσῃς διατὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ νὰ ἦναι κατὰ τοῦτο ὅποια εἶναι, ἐμπορεῖς τουλάχιστον νὰ πληροπορηθῆς ὅτι δὲν ἤθελον εἶσθαι τοιαῦται, ἂν εἶχον προέλθειν ἐξ ἀνθρώπων. Εἰς τοῦτο, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ, εἶναι τὸ ἀνάπαλιν τοῦ ὅτι ἠδύνατό τις νὰ ἐλίπισθαι ἀπὸ πλάνους ἢ ἐνθουσιαστές.

Οἱ πλειότεροι ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῆς Γερμανίας διεπραγματεύοντο προσωπικῶς μετὰ τοῦ ὑποκόμητος Τουρέννου, μηδέποτε ζητοῦντες ἐγγῆσιν. Καὶ αἱ πλεον φιλύποτοι δημοκραταὶ ἐδίδον ἐντελῆ πίστιν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ. Μίαν τῶν ἡμερῶν, εἰς τὴν Σουαβίαν εὐρισκόμενος, ἐπλησίασε μὲ τὸ στράτευμά του εἰς τὴν λίμνην τῆς Κωνσταντίας, διὰ νὰ καθυποβάλλῃ εἰς φόρον γαίας τινὰς τοῦ οἴκου τῆς Αἰστρίας· οἱ Ἐλβετοὶ, οἵτινες εἶχον δίκαιον νὰ φοβῶνται μὴ εἰσέλθῃ αἰφνιδίως εἰς τὴν ἑαυτῶν χώραν ἐπὶ προφάσει τοῦ νὰ διαβῆ ἐκεῖθεν εἰς τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἔστειλαν ἐπιτροπὴν νὰ τὸν εἶπῃ ὅτι τοσαύτην πεποιθήσιν εἶχον εἰς τὴν τιμὴν αὐτοῦ, καὶ πίστιν, ὥστε δὲν ἤθελον κάμειν οὐδεμίαν στρατολογίαν, ἂν μόνον τοὺς ἐβεβαίονεν ὅτι δὲν ἤθελε περάσειν ἀπὸ τὴν χώραν των· ὅτι ὡς πρὸς ἄλλους ἤθελον μεταχειρισθῆναι τὰς μεγαλητέρας προφυλάξεις, ἀλλ' ὡς πρὸς αὐτὸν ἤθελον εὐχαριστηθῆναι μὲ μόνον τὸν λόγον του.